

insinuare tamen illud, satisque probabiliter ex illa colligi, ut supra ostendi; hoc autem non satis esse ut certo præsciatur dies iudicii, sed solum ut conjectari possit cum magna probabilitate, quod nullum est inconveniens, quia non repugnat testimoniis adductis, cum in illis de certa præcognitione et præscientia sermo sit. Denique addimus, etiam si conjectura illa de quadraginta quinque diebus incerta sit, nihilominus visa morte Antichristi post sufficientem cognitionem personæ ejus, certum esse posse scientibus Scripturas, prope esse diem iudicii, neque longe distare, etiam si dies et hora certo non cognoscatur. Illud autem non solum verbis Christi non repugnat, sed potius in eis continetur, cum ipse dixerit: *Statim autem post tribulationem illorum dierum sol obscurabitur*¹, etc. Illud autem *statim* erit proxime post mortem Antichristi, ut ex Scripturis ostensum est; ergo qui noverint Scripturas, evidenter intelligent propinquissimum esse diem iudicii, nam illud *statim* hanc propinquitatem aperte indicat. Unde subjungit idem Dominus: *Ab arbore autem fici discite parabolam: cum jam ramus ejus tener fuerit, et folia nata, scitis quia prope est ætas; ita et vos cum videritis hæc omnia, scitote quia prope est in januis*. Ergo talis præcognitio diei iudicii, vel certa quoad propinquitatem ejus, et non quoad definitum diem, vel probabilis et conjecturalis quoad ipsum diem, non repugnat, sed potius est maxime consentanea Scripturis. Neque contra hoc aliquid probant testimonia adducta, ut discurrendo per singula facile constabit.

16. Ad locum Matt. 24 respondeo, priora verba Christi: *De die illa nemo scit*, intelligi de certa et infallibili præscientia, non de probabili conjectura. Dico præterea conjecturam etiam haberi non posse, nisi ex revelatis, quia determinatio illius diei pendet ex Dei voluntate, quæ non potest nisi ex effectibus vel signis revelatis cognosci. Posita autem revelatione signorum præcedentium diem iudicii, ex illis conjectari potest tempus illius diei, majori quidem vel minori probabilitate, juxta modum revelationis et signorum. Et his conjecturis sæpe Sancti Patres usi sunt ad iudicium aliquod faciendum de appropinquante die iudicii; imo ad hunc finem revelata esse a Deo illa signa, ex allegatis verbis Christi aperte colligitur. Ad cætera autem verba, quibus docet Dominus horam novissi-

¹ Matt. 24.

mam diei iudicii repente occupaturam esse homines, respondeo eandem objectionem fieri posse contra verba Christi: *Scitote quia prope est in januis*¹; nam hæc præcognitio satis esse potest, ut dies iudicii non repente præoccupet eos qui verba Christi crediderint, et eventum illorum observaverint, et considerare voluerint.

17. *Paucissimi tunc erunt qui conjecturis illustrentur*. — Dico ergo imprimis hos futuros esse rarissimos, quia pauci erunt qui prædictas prophetias perspectas habeant, easque intelligant ac recogitent. Ideoque licet pauci aliqui intelligentes et in fide sapientes possint ex illa expectatione parati esse ad Domini adventum, hoc non obstat quominus totus fere mundus nihil minus quam de illius fine cogitet, atque ita totum fere orbem repente occupet Christi adventus. Quod recte declaratur exemplo diluvii quo Christus utitur; aliqui enim fuerunt tunc homines quos non repente pluviae præoccuparunt, utique Noe, et familia ejus, et nihilominus absolute ait Christus diluvium venisse, et imparatos homines invenisse, omnesque oppressisse; ita ergo erit in adventu ad iudicium. Aliud simile esse potest de tempore primi adventus Christi, nam simpliciter repente venit, respectu orbis, licet pauci sapientes potuerint intelligere jam prope instasse adventum ejus.

18. *Judicii incertitudo tripliciter considerari potest*. — Deinde adverte, illam incertitudinem diei iudicii posse considerari, vel respectu nostri, et omnium qui futuri sunt ante revelatum Antichristum, et inchoatam persecutionem ejus; vel respectu eorum qui eo tempore futuri sunt, quo persecutio Antichristi jam grassabitur, nondum vero finem ejus viderunt; vel respectu eorum qui vivent post Antichristi mortem, et antequam inchoentur proxima signa iudicii, scilicet, *sol obscurabitur*, et similia; vel respectu eorum qui talia signa jam prospexerint. In primis igitur temporibus dies iudicii est omnino incertus, imo vix potest per conjecturam aliquid de illius mora vel propinquitate judicari, ut Augustinus, epist. 80 late ostendit, et experimento satis cognitum est in Patribus, qui ante mille annos diem iudicii propinquare existimarunt. Neque in hoc est controversia. De secundo tempore dicimus, sapientes quidem, magna fide, intelligentia et attentione tunc res consi-

¹ Matt. 24.

derantes, conjectare posse, diem iudicii non longe abesse, quia certo credent tribulationem illam brevem esse futuram, et illa finita, statim inceptura esse signa iudicii, utrumque enim Christus prædixit. Unde Gregorius, 34 Moral., c. 10, in fine, alias 15: *Appropinquante (ait) die iudicii, vel præcursoris vocibus, vel quibusdam erumpentibus signis, ipsa eis jam aliquo modo advenientis Domini virtus interlucet*. Erit tamen illa conjectura et confusa respectu definiti temporis, et rara respectu totius mundi, et incerta respectu plurium, quia cum multæ futuræ sint tribulationes, et multi pseudochristi, teste ipso Christo, Matth. 24, difficillimum erit intelligere an illa sit ultima et maxima, et an ille sit proprius Antichristus.

19. *Regis objectio*. — *Responsio*. — Sed ait rex: *At Pontificii dicunt: Mundus non ignorabit, illum esse Antichristum, duorum testimonium doctrina*. Respondeo duos illos testes prædicatos brevi tempore, et fortasse in paucis orbis locis et provinciis; et ita non sufficere ut totus orbis sciat illum esse Antichristum. Imo etiam ubi prædicabunt, multi erunt increduli, sicut fuerunt in diebus Noe, vel sicut fuerunt Judæi, quando Joannes testimonium præbuit Christo; ideoque licet aliqui credant, et possint eandem conjecturam appropinquantis iudicii facere, nullum est inconveniens, quia cæteri omnes, et mundus, simpliciter loquendo, nihil tale cogitabit. Unde Ambrosius, 1 Thessalon. 5, in princ., de illo tempore intellexisse videtur multa ex dictis testimoniis: *Dies Domini ut surveniet*¹, et: *Vigilate, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit*². Et illud: *Si quis vobis dixerit: Ecce hic Christus, aut ecce illic, nolite credere*³. *Subito enim (ait) et ex insperato apparebit sicut corruscatio apparet ab Occidente in Orientem, habens secum militiam exercitus Dei Patris ad perditionem Antichristi et satellitum ejus. Cum enim securi fuerint perfidi de regno diaboli, interfectis Sanctis, id est Enoch et Elia, et læti de victoria, invicem sibi mittentes munera, sicut dixit Apocalypsis, tunc illis subito veniet repentinus interitus*. In quibus verbis repentinum Christi adventum dicit inchoari ante mortem Antichristi, et ad illum interficiendum, et tunc maxime futurum repentinum incredulis; nam pauci credentes

¹ 2. Petr. 3.² Matth. 24.³ Isai. 3.

jam poterunt illum expectare; quamvis illi etiam de die et hora etiam sint incerti futuri.

20. *Antichristi mors nota non erit omnibus hominibus*. — *Multi eorum qui mortem Antichristi viderint, Scripturas non intelligent*. — At vero in tertio tempore post mortem Antichristi, et ante signa iudicii, major quidem esse poterit conjectura iudicii appropinquantis, tamen illa etiam in paucis erit. Nam imprimis brevissimum erit tempus illud inter Antichristi mortem et signa iudicii, ut sæpe probatum est ex verbis Christi Domini, dicentis: *Statim autem post tribulationem illorum dierum sol obscurabitur*¹. Deinde in tam brevi tempore mors Antichristi non poterit nota fieri universo mundo, neque magnæ illius parti, quia Christus descendens ad Antichristum interficiendum non revelabitur universo mundo, sed in illo tantum loco apparebit, ubi Antichristus adfuerit, et inde mors ejus divulganda erit per famam vel literas, per temporis decursum, prout humano modo fieri potest. Ergo interim nihil magis sollicitus erit mundus de die iudicii, quam si Antichristus non esset mortuus. Denique apud illos etiam qui noverint Antichristum, et mortem ejus viderint aut crediderint, paucissimi erunt qui legerint et intellexerint prophetias de tempore adventus Christi ad iudicandum post occisum Antichristum. Imo illi etiam, qui illas intellexerint, nunquam erunt satis certi de sensu illarum, donec impletas illas videant; ideoque licet probabiliter credere possint, post tot dies futurum iudicium, non tamen certo scient diem illum. Et ita nihil sequitur contra testimonia Scripturæ de incertitudine diei iudicii, etiam si in rigore de toto tempore et de omnibus personis intelligantur. Eo vel maxime quod etiam non constat an illi quadraginta quinque dies terminum habituri sint in ipso die iudicii, vel in die in quo omnium hominum mors consummabitur, post quam diem non est revelatum, an statim vel post aliquos dies futura sit resurrectio universalis et iudicium. Et ita semper manent incerta dies et hora iudicii.

21. *Fidelibus in ultimo tempore iudicii nota erit, non infidelibus*. — At vero de ultimo tempore postquam inchoata fuerint signa iudicii, de quibus Christus ait: *Statim post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur*² ex eodem Evangelio constat, notum esse

¹ Matth. 24.² Matth. 24.

futurum universis fidelibus, mundi consumptionem et iudicii diem esse propinquissimas, cum Christus dicat: *Cum videritis hæc omnia, scilicet quia prope est in januis.* Infideles autem, cum talia signa, et finem seu significationem eorum, vel prorsus ignoraverint, vel non crediderint, terrebutur quidem, et contremiscent, nihil vero de futuro eventu intelligent aut cogitabunt. Nihilominus tamen respectu omnium verum semper erit quod Christus proxime subjungit: *De die autem illa et hora nemo scit,* quia infideles penitus illam ignorabunt; fideles autem, etiam sapientes, licet cognoscant esse propinquam, definite tamen nescient tali die et hora esse futuram; quia ignorabunt destinatum diem ad universalem mortem omnium hominum, et alium præfinitum ad resurrectionem, aliumque præordinatum ad iudicium; imo etiam ignorabunt an sint futuri distincti dies, et quantum inter se distabunt. Et præterea nescient quanto tempore duratura sint illa signa antecedentia iudicium post mortem Antichristi, quia licet sapientiores fideles conjectare possint non duratura ultra quadraginta quinque dies, nescient nihilominus an totos illos dies occupatura sint necne; et consequenter nescient quo die conflagrabit mundus, et ita de cæteris, quæ usque ad diem iudicii sunt futura. Atque ita omnia Christi verba ad litteram, et in omni rigore ac proprietate vera sunt, etiam si verba Joannis in proprio et rigoroso sensu intelligantur, quod in sequentibus testimoniis amplius declarabitur.

22. *Explicatur parabola de decem virginibus de iudicio particulari.*— *Judicii denuntiatio magis repentina erit quam ejus adventus.*— Ad secundum testimonium sumptum ex parabola de virginibus, Matth. 25, respondetur, posse quidem omnia quæ in illa dicuntur ad privatum uniuscujusque iudicium accommodari, nam ejus etiam dies et hora incerta est hominibus, et in illud iudicium optime quadrat totius parabolæ conclusio: *Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam.* Hæc autem ignorantia diei et horæ mortis non tollit, quin ante illius eventum et consequenter ante iudicii particularis momentum præsentiri possit mors, et iudicium illud prope esse conjectari, quamvis de die et hora certa et definita cognitio non comparetur, vel præconciipiatur. Et ita duo in eadem parabola inopinate eventura ante hoc iudicium distinguere necesse est. Unum est, prius

præunciari adventum sponsi; aliud est, ipsum sponsum postea venire. Primum in illis verbis continetur: *Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit, exite obviam ei;* aliud ibi subjungitur: *Dum autem irent emere, venit sponsus, et quæ paratæ erant, intraverunt cum eo,* etc. Ex quo intelligimus magis repentinam esse denunciationem adventus iudicii, quam sit futurus ejus adventus, nam prior dormitantes vel dormientes invenit omnes virgines, id est, nihil de appropinquante iudicio cogitantes; adventus autem sponsi prudentes invenit paratas, et accensis lampadibus ipsum expectantes, et ita licet diem et horam utriusque, scilicet, prænunciationis et adventus ignoraverint, non tamen tam inopinatus illis fuit sponsi adventus, sicut illius propria denuntiatio. Unde in particulari iudicio illa duo ita distingui possunt, ut momentum mortis sit idem quod erit adventus iudicii; dispositiones autem præviæ, proximæ ad mortem, prænuncient iudicii adventum, ut ægritudines, et alia frequentia pericula mortis. Et ita dixit Gregorius, homil. 13 in Evang.: *Venit Dominus cum ad iudicium properat, pulsat vero cum jam per ægritudinis molestias mortem vicinam esse designat.* Et hanc interpretationem prosequitur Origenes, homilia 22 in Matth.; et eam censet maxime litteralem D. Thomas ibi, nec displicet Augustino, epist. 80. Unde si illam sequamur, nihil ex illa parabola ad materiam præsentem conducere potest, quia regnum Antichristi non ante privatum iudicium, sed ante universale futurum est. Quod si loqui velimus de iudicio particulari illorum hominum qui post Antichristi mortem futuri sunt, illi etiam ignorabunt diem et horam suæ mortis, et consequenter etiam sui particularis iudicii; præsentire autem poterunt non longe distare, per signa et præconia appropinquantis finis mundi.

23. *Eadem parabola intelligi potest de iudicio universali.*— Unde ulterius dicimus, licet hic sensus probabilis sit, non ita esse accipiendum, ut negemus posse etiam illam parabolam de universali iudicio intelligi, sine præiudicio eorum quæ de tempore Antichristi diximus. Nam duobus modis possunt exponi verba illa: *Media autem nocte clamor factus est*¹. Primo, ut per clamorem illum intelligamus tubam et vocem magnam, qua Angeli clamabunt ad electos congregandos, si-

¹ Matth. 25.

cut Christus dixit, Matth. 24, ut exponunt Hieronymus, Chrysostomus et alii, Matth. 23; et Augustinus, epist. 120, cap. 34. Sed difficilis est expositio et æquiparatio: nam tuba illa et vox Angelorum præcedet iudicem jam venientem post universorum hominum mortem, eosque vocabit, ut ad vitam resurgant, et in iudicium veniant, juxta illud Pauli, 11 ad Cor. 15: *Canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti.* At vero clamor hic, qui in parabola virginum antecessurus dicitur, fiet ante mortem hominum, quando adhuc possint præparari et disponi ad sponsum recipiendum, sicut prudentes virgines fecerunt; ergo per hunc clamorem non potest vox illa Angelorum significari.

24. *Alia expositio.*— Respondet autem Augustinus, etiam clamorem illum, de quo in parabola de virginibus est sermo, futurum esse post mortem omnium hominum, quæ per somnum ibi significatur illis verbis: *Dormitaverunt omnes et dormierunt,* et consequenter ait illum clamorem non esse ut homines præparentur ad lumen justitiæ recipiendum de novo, sed ut resurgant. Tunc autem virgines prudentes ornare lampades suas, se præparando per recogitationem honorum operum suorum ad rationem reddendam. Atque juxta expositionem hanc, nihil etiam ex illa parabola ad præsentem controversiam sumi potest; nam post universalem mortem omnium hominum, certum erit diem et horam resurrectionis et adventus iudicii prope adesse; semper tamen quæ futura sit ignorabitur, donec audiatur vox tubæ, nisi forte animæ beatæ illam jam in Verbo videant, quod non repugnat verbis Christi, licet sit incertum.

25. *Tertia expositio.*— Alia vero expositio esse potest, ut clamor ille non sit vox tubæ, sed sit prædicatio Enoch et Eliæ, et aliorum servorum Dei, qui eo tempore vivent, vel etiam sint signa iudicii quæ præcedent, ut, *sol obscurabitur,* etc.; illa enim suo modo clamabunt diem Domini appropinquare. Et sic etiam in illo adventu duo supra dicta distinguenda erunt: unum est prævia denuntiatio adventus iudicii, quæ erit non tantum antea ignorata, sed etiam inexpectata et repentina, quia ante illam non præcedet alia publica excitatio seu præmonitio præter generales, quæ jam satis in Scriptura factæ sunt. Aliud est adventus iudicis, et hic non erit ita repentinus, quin præparatio et expectatio ad illum præcedere possit; semper tamen dies et hora ejus definite ignorabitur, donec veniat. Et

hoc modo explicavit hanc incertitudinem Oecumenius, 1 Thess. 5, suo c. 6, dicens, signa propinquantis adventus posse certo cognosci, adventum autem ipsum non ita.

26. *Explicatur locus ex c. 1 Act.*—Ad tertium testimonium ex Actor. 1, respondeo primo per verba illa: *Non est vestrum nosse tempora vel momenta,* ad summum excludi certam præcognitionem definiti diei et horæ secundi adventus Domini, ut notavit Cyprianus, lib. 3 ad Quirin., cap. 89. Deinde dico voluisse Christum reprehendere curiosam investigationem et inutile desiderium sciendi futura, maxime quæ a divina potestate et præfinitione pendent, ut notavit Justinus, quæst. 112 ad Gentes. Augustinus autem, in epist. 78, addit, per illa verba etiam excludi numerum quemlibet annorum, intra quem vel post quem immediate futurus sit secundus Domini adventus, quia hoc etiam proprie significat vox illa *tempora,* et ideo in nullius hominis cognitionem cadere potest post quot annos futurum sit iudicium. Quod adeo confirmat, ut dicat, licet ex verbis Christi, Matth. 24, colligatur non esse futurum iudicium, nisi prius Evangelium in universo orbe prædicetur, dicente Domino: *Prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe in testimonium omnibus gentibus, et tunc veniet consummatio,* nihilominus etiam impleto illo signo, nunquam posse cognosci tempora (id est annorum numerum) quæ usque ad iudicii diem supersunt. In quo significat duo: unum est, verba Christi: *Non est vestrum nosse,* etc., non solum excludere cognitionem per astra, aut alia humana signa, sed etiam per signa revelata, et per prophetias. Aliud est, non solum dicta esse a Christo pro solis illis discipulis, qui tunc aderant, et ipsum interrogabant, sed etiam pro omnibus hominibus quocumque tempore futuris. Quod latius tradit epistol. 80.

27. *Objectio.*— *Solutio.*— *Verba Christi non ad solos Apostolos coarctanda.*— *Tempus ante Antichristi manifestationem incertum esse contendit Augustinus.*— Hinc vero sumi potest objectio contra dicta. Nam hinc fieri videtur, nunquam posse certum esse quot anni residui erunt usque ad iudicii diem; hoc autem repugnare videtur his quæ diximus de tribus annis cum dimidio persecutionis Antichristi. Respondeo imprimis, verum quidem esse verba Christi non solum ad Apostolos et discipulos, qui Christum audiebant, sed ad omnes nos etiam pertinere; omnium enim